

Тіхонов Сергій Васильович,
завідувач кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, доктор
філософії;

Василинчук Віктор Іванович,
професор кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВИХ ЗАСОБІВ

Застосування сучасних засобів і вдосконалення прийомів їх використання в протидії кримінальним правопорушенням є дієвим резервом підвищення ефективності проведення оперативно-розшукових заходів (далі - ОРЗ) та негласних слідчих (розшукових) дій (далі - НСРД) [1, с. 19].

Основною проблемою використання оперативно-розшукових засобів в оперативно-розшуковій діяльності (далі - ОРД) та кримінальному процесі є їх нормативно-правова невизначеність, що створює похідні проблеми у прикладній діяльності.

До появи у системі кримінального процесу інституту негласних слідчих розшукових дій оперативно-розшукові та криміналістичні засоби були розмежовані як фактично, так і юридично. Головною різницею були підстави використання засобів ОРД та криміналістики. Після запровадження інституту негласних слідчих розшукових дій, закріплених главою 21 КПК України, вказані грані в окремих моментах стали «прозорими», оскільки НСРД за сутністю та змістом проваджуваних дій корелюють із оперативно-розшуковими заходами, закріпленими ч 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а окремі норми ч 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» побудовані як бланкетні та посилаються на окремі статті КПК України, що встановлюють порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій [2, с. 186 – 189].

Однак чинний Закон «Про оперативно-розшукову діяльність» регламентує її здійснення із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів під час оперативного провадження, яке є формою накопичення, систематизації та використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності, що здійснюється з метою профілактики кримінальних правопорушень, їх виявлення та припинення, забезпечення національної, державної, воєнної,

громадської безпеки та правопорядку, шляхом проведення комплексу оперативно-розшукових заходів, а Кримінальний процесуальний кодекс України допускає використання технічних засобів під час кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Тобто, можна резюмувати, що засоби, що використовуються під час проведення ОРЗ та НСРД і є засобами оперативно-розшукової діяльності, у зв'язку з чим їх можна розподілити на ті, що використовуються як гласно так і негласно, а також такі (безпосередньо визначені в оперативно-розшуковому законодавстві), використання яких закріплюється Кримінальним процесуальним кодексом України [3, с. 199 - 202].

З урахуванням викладеного слід зазначити, що в чинному КПК України не регламентується застосування багатьох засобів, які використовуються уповноваженими оперативними підрозділами під час проведення НСРД, а також наявний ряд колізій, які є у КПК, існування яких може ставити під сумнів докази, отримані під час проведення НСРД.

Водночас жоден закон не дає визначення та межі застосування оперативно-розшукових засобів, як і розуміння, чи дозволено у ході ОРД використовувати всі технічні засоби чи таке використання повинно бути обмежено переліком спеціально-технічних засобів.

Так само немає відповідей на питання: чи можуть під час проведення заходів негласного характеру використовуватися засоби, придбані по відкритій процедурі закупівель; чи дозволено використання оперативно-розшукових засобів поза оперативно-розшуковою справою; чи є інформація, зафіксована із застосуванням оперативно-розшукових засобів доказом у кримінальному провадженні?

Вирішити цю проблему намагалися автори законопроекту про ОРД у 2016 році, визначивши такі засоби відповідно до теорії ОРД, як сукупність передбачених чинним законодавством та відомчими нормативними актами спеціальних обліків, що забезпечують накопичення, обробку, зберігання та використання інформації про факти, предмети і осіб, що становлять оперативний інтерес, а також засобів оперативної техніки і службово-розшукового собаківництва, що використовуються оперативними підрозділами для попередження, виявлення і припинення злочинів [4].

На нашу думку новий Закон Про ОРД повинен містити не лише визначення, але й види оперативно-розшукових засобів.

Важливість відображення зазначеного саме у законі обумовлюється тим, що в ОРД не повинно залишатися сфер, які дозволяють різне тлумачення всього, що відбувається у ході її здійснення.

У працівників оперативних підрозділів не повинне формуватися помилкове враження про те, що оперативно-розшукові засоби та

негласні слідчі (розшукові) дії можуть проводитися виключно із застосуванням спеціальних технічних засобів, обіг яких суворо регламентується, та які є предметом ст. 359 КК України [5].

Окремо слід визначити наявність такого критерію як приналежність спеціальних технічних засобів до тієї чи іншої групи об'єктів, зокрема засоби, що належать до оперативної техніки.

Відповідно до наказу СБУ від 23 грудня 2020 року № 383 «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю», спеціальні технічні засоби – це технічні засоби, устаткування, апаратура, прилади, пристрої, програмне забезпечення, препарати та інші вироби, призначені (спеціально розроблені, виготовлені, запрограмовані або пристосовані) для негласного отримання інформації [6].

Не всі засоби спеціально розробляються чи виготовляються для проведення оперативно-розшукових заходів чи НСРД, а купуються у звичайних закладах торгівлі. І лише їх використання оперативними працівниками для негласного отримання (прийому, обробки, реєстрації та/або передачі) інформації під час оперативного чи кримінального провадження можна вважати як використання спеціальних технічних засобів.

Відношення технічних засобів до поняття «спеціальні технічні засоби» регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 р. № 669 «Деякі питання щодо спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації» [7].

Як приклад, GPS-трекер, який може використовуватися в ході деяких оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій є пристроєм загально-побутового використання. Він не відноситься до такого різновиду оперативної техніки як спеціальні технічні засоби відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 р. № 669, у якій зазначено, що «окремі ознаки виробів галузевого та побутового використання (зокрема, мініатюрність, багатофункціональність, можливість негласного отримання інформації) не є підставами для визначення його належності до спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів електров'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації». Тому його можуть застосовувати уповноважені оперативні підрозділи за загальними нормативними документами [8, с. 12-17].

На нашу думку, законодавчо слід визначити, що оперативно-розшукові засоби - це знаряддя, аналітичні інструменти та спеціально навчені тварини, що застосовуються уповноваженими підрозділами з метою виконання завдань ОРД та кримінального судочинства, а оперативним підрозділам дозволити замовлення, розробку, виготовлення, придбання, пристосування та використання:

1) будь-якої техніки, яка знаходиться у загально-побутовому використанні (приладів, пристроїв, апаратів, індикаторів, програм та інших виробів), хімічних речовин;

2) спеціальних технічних засобів, які можуть застосовуватися виключно в ОРД;

3) спеціально навчених тварин;

4) заздалегідь ідентифікованих (помічених) засобів;

5) несправжніх (імітаційних) засобів.

У разі використання заздалегідь ідентифікованих (помічених) та несправжніх (імітаційних) засобів у ході проведення оперативно-розшукового заходу відомості про це необхідно вносити до протоколу про проведення відповідного оперативно-розшукового заходу.

Для одержання інформації забороняється застосовувати технічні засоби, психотропні, хімічні та інші речовини, які пригнічують волю або завдають шкоди здоров'ю людей та навколишньому середовищу [9].

Таким чином, суб'єкти ОРД отримують законну можливість застосовувати всі сучасні технологічні досягнення та з їх допомогою збирати інформацію, оформлену як матеріальний об'єкт, що надалі може бути визнаний документом в кримінальному провадженні [10].

Список використаних джерел

1. Засоби оперативно-розшукової діяльності ОВС (лекція: /авт. кол. Ю. В.Дрозд, В. Г.Телійчук та ін. - Кіровоград. Кіп.ЮІ НУВС України -2004 р. – 19 с.

2. Скулиш Є. Д. Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року - імпульс оновлення оперативно-розшукової діяльності/Є.Д. Скулиш// Оперативно-розшукова діяльність ОВС проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук. практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21 вересня- 2012 р) -Дніпропетровськ: ДДУВС 2012 - С. 186 – 189.

3. Пеньков С. В. Класифікація засобів оперативно-розшукової діяльності/С.В.Пеньков// Форум права – 2016. - №3 С. 199-202[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1231/klasifikasiya_zasobiv_operativno_rozshuk.pdf?sequence=2

4. Проект Закону України від 03.06.2016 № 4778 Про оперативно-розшукову діяльність/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/aMtrvSS>

5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

6. ЗВІД відомостей, що становлять державну таємницю: Наказ Центрального управління Служби безпеки України 23 грудня 2020 року № 383: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/RE35674>

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 р. № 669 «Деякі питання щодо спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного

отримання інформації»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakononline.com.ua/documents/show/359798__491538

8. Методичні рекомендації щодо застосування GPS-трекерів у розкритті кримінальних правопорушень/ Тіхонов С.В., Кобець М.В./ – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. – 32 с.

9. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Аббасов Руслан Гідаяддинович,
заступник директора Державного
науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС
України

Шаповаленко Євген Володимирович,
доцент кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ДНК-ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі застосування можливостей різних наук у вирішенні завдань з протидії злочинності набуває все більшого значення. Одним із найбільш важливих досягнень ХХІ століття в даній сфері є розроблення та впровадження методів молекулярно-генетичних досліджень та баз даних ДНК, що дозволило ввести в діяльність органів правопорядку й установ судово-експертної діяльності поняття ДНК-ідентифікації, котра має на меті як ідентифікацію осіб невідомих трупів і розшук безвісти зниклих осіб під час воєнного стану і в мирний час, так і встановлення осіб, що залишили свої біологічні сліди на місці скоєння кримінального правопорушення.

У вузькому сенсі поняття ДНК-ідентифікація це по суті тотожність або ж відповідність генетичних ознак (ДНК-профілю) за якими проводився пошук до тих генетичних ознак, що були знайдені в процесі.

Більш розгорнуте визначення звучить так: ДНК ідентифікація – складний багата стадійний процес, який включає в себе цикл лабораторних досліджень біологічних матеріалів, з подальшим встановленням, систематизацією та обробкою масивів генетичних даних, з метою виявлення як повної тотожності між ними (прямий